

Խ Մ Բ Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ

որին Ս. Օծուրյուն Վեհափառ Հայրապետի բարձր նախագահությամբ հոկտեմբեր ամսի 16—23 օրերին Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում գումարված Եպիսկոպոսական ժողովում ֆենված կարևոր հարցերից մեկն էր նաև Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու Սահմանադրության նախագծի ֆենարկումը:

Եպիսկոպոսական ժողովը իր Գ, Դ, և Ե հաջորդական նիստերի ընթացքում հանգամանորեն և հողված առ հողված ֆենարկեց ներկայացված նախագիծը:

Եպիսկոպոսական ժողովը մի շարք փոփոխություններից և լրացումներից հետո, ֆենված և վերադրված նախագիծը ներկայացրեց Վեհափառ Հայրապետին:

Սահմանադրության վերանայված այդ նախագիծը Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի 1958 թվականի նոյեմբերի 13-ի նիստում ֆենուրյան առնվելուց հետո Վեհափառ Հայրապետի բարենհան կարգադրությամբ տպված, արդեն իսկ հղված է մեր նվիրապետական բոլոր Աթոռներին ու թեմերին, ի գիտություն և ի ֆենարկում, որից հետո, Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդը նկատի առնելով ժողովրդական ֆենարկման առիթով եղած նոր առաջարկություններն ու դիտողությունները, կկազմի Սահմանադրության վերջնական նախագիծը, այն ներկայացնելու համար ի հաստատումն 1960 թվականին գումարվելիք Ազգային-Եկեղեցական սրբազումար ժողովին:

Եկեղեցական Սահմանադրության նախագծի կազմության հարցը հին է և ունի իր պատմությունը:

Եկեղեցական Սահմանադրության մի նախագիծ առաջին անգամ ներկայացվեց 1945 թվականին Ս. Էջմիածնում գումարված Ազգային-Եկեղեցական պատկանելի ժողովին: Համազգային սրբազումար ժողովը իր երրորդ նիստում, հունիսի 19-ին, ֆենուրյան առավ այն և Սահմանադրության նախագիծը գտնելով թերի, որոշեց պարտականություն դնել Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի վրա՝ վերամշակել այն և թեմերի թելադրություններն ու դիտողությունները լսելուց հետո, սրբազմված, ներկայացնել Ազգային-Եկեղեցական ժողովին:

1955 թվականին, Խորին Ս. Օծուրյուն Ս. Ս. Վազգեն Ա նորնախի Հայրապետի նախագահության տակ գումարված Ազգային-Եկեղեցական ժողովը, հոկտեմբերի 5-ի իր երրորդ նիստում ֆենուրյան առավ Սահմանադրության հարցը: Ժողովի գումարումից առաջ Մայր Աթոռում կազմվել էր հինգ Եպիսկոպոսներից բաղկացած մի հանձնաժողով, Սահմանադրության հարցով զբաղվելու և ժողովում զեկուրցելու համար: Հանձնախումբը ուսումնասիրեց Սահմանադրության նախագիծը, ունեցավ գաղափարների փոխանակություն և եկավ հետևյալ եզրակացության. «Սահմանադրության ծրագիրը թեև լուրջ կերպով ուսումնասիրված է, սակայն այն չի գոհացնում արտասահմանյան թեմերի պահանջներն ու պայմանները. դրա համար առաջարկվում է, որ այն հանձնվի նոր կազմվելիք Գերագույն Հոգևոր Խորհրդին, որպեսզի վերջինս ավելի լայն կերպով ուսումնասիրելուց հետո, թերի Ազգային Եկեղեցական ժողովին ի վավերացումն»:

Նորին Ս. Օծուբյուն Տ. Տ. Վագգեն Ա.
 հորենտիր Հայրապետը իր ընտրությունից
 հետո անձամբ զբաղվեց նկեղեցական Սան-
 Ժանարուբյան նախագծի վերամշակման
 հարցով և այդ մասին անդրադարձավ Կա-
 հիրեի նախկինպրահական ժողովում:

Կանհիբեի Եպիսկոպոսական ժողովը, առա-
մարական կան և օրինավոր գտնելով Նորին
Ս. Օծուրյուն վեհափառ Հայրապետի թե-
լադուրությունը, միաձայնությամբ որոշեց կազ-
մել եկեղեցական Սահմանադրությամբ
գրավովոր բարձրաստիճան հոգևորականե-
րի մի հատուկ մարմին, որն իր եզրակա-
ցությունը պետք է ներկայացնեն Գերա-
զույն Հոգևոր խորհրդին, որպեսզի վերջինս
էլ այն «վերանկատառությամբ ենթադրե-
նեառ հղե թեմերը, առնցձմն ալ նկատո-
ղություններ ստանալն ետևի՝ տա մեր Սահ-
մանադրությամբ նախագծին իր վերջնական
ձևը»:

Կազմված հանձնախմբի մեջ մտնում էին, Երուսաղեմի Պատրիարքական տեղապահի նախագահությամբ, Տ. Տիրան արքեպիսկոպոսը, Տ. Նորայր և Տ. Դերենիկ եպիսկոպոսները: Երուսաղեմի դեպքերի պատճառով այդ հանձնախումբը իրեն հանձնառարված աշխատանքը չկարողացավ կատարել: Տ. Նորայր և Տ. Դերենիկ սրբազանները, սակայն, կազմել էին մի նախագիծ և այն ուղարկել Մայր Աթոռ 1957 թվականին:

Կազմվող եկեղեցական Սանմանադրու-
թյան կապակցությամբ Կանիռեի Նպիսկո-
պոսական ժողովում որոշվեց.

1) Նոր կազմվող եկեղեցական Սահմանադրության մեջ ի նկատի առնել նպիսկությունսական ժողովի գոյությունը, համաձայն 1955 թվականի Ազգային-եկեղեցական ժողովի որոշման:

2) Եկեղեցական Ոսանմանադրությունը պետք է ունենա հատուկ կարգավորություն, որտեղ որոշ կերպով նշտադրված լինեն Գերագույն Հոգևոր Խորհրդի, Եպիսկոպոսական Ժողովի, Ազգային-Եկեղեցական Ժողովի իրավասությունները և ստեղծվեն օրինական, առարկայական պայմաններ, առաջին առնելու համար այնպիսի անպատեհությունների, որոնք հաճախ սպառնու են եղծել, կարարել Հայաստանիայց Առաքելական Եկեղեցու իսկական դիմագրծը և ազգային-Եկեղեցական Վիսանությունը:

3) Նկեղեցական Սահմանադրության մեջ ընդգրկվի իր ամբողջության մեջ Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցին, իր բոլոր նվիրապետական Աթոռներով, և ճշտորոշվեն նվիրապետական Աթոռների իրավասության և փոխնաարարության սահմանները:

Հայաստանյայց եկեղեցին բազմադար-
յան գոյություն ունի, բայց մինչև այժմ հա-
շտին իր հաստատված, գրավոր, որոշ ձև
ստացած եկեղեցական Սահմանադրու-
թյունը:

Անցյալ գարի 30-ական թվականներին սկսած, փորձեր կատարվեցին կազմելու եկեղեցական սամմանադրություններ Հայ եկեղեցու ընդհանուր ղեկավարությամբ համար:

Այդպիսի սահմանադրություններից մեկը
հանդիսացավ «ՊԼՈՒԺՆԻԱ»-ն (1836 թ.),
իսկ մյուսը՝ «ԱԶԳՍԻՆ ՍՍՀՄԱՆԱԴՐՈՒ-
ԻՅՈՒՆ»-ը (1863 թ.):

Ցարական Ռուսաստանի պայմաններում Հայ եկեղեցու և պետության հարաբերությունները սամանվեցին և ճշտվեցին «ՊՈԼԹԵՆԻԱ»-յով կամ «ԻԱՐԶՐԱԴՈՒՅՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ» կոչված կանոնադրությամբ, «չաղագս կառավարության Լուսաւորական հայագի Ռուսաստան»:

Պոլժենիան ցարական Ռուսաստանի կառավարության կողմից մշակված օրենք էր, կազմված Հայ եկեղեցու ղեկավարության համար: Պոլժենիայի հիմնական սկզբունքներով Հայ եկեղեցին պետության մեջ հանաչվում էր որպես իրավական անձ, իսկ նախ ժողովուրդը՝ որպես կրոնական-մշակութային համայնք:

Քուրիայում, Օսմանյան պետության հետ
Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու
հարաբերությունները սահմանված ու նշո-
րոշված են եղել «ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱ-
ԴՐՈՒԹՅՈՒՆ» առուներ կրող կանոնադրու-
թյամբ, որն իր վերջնական ձևը առավ ու
սուրբանի կողմից վավերացվեց 1863 թվա-
կանի մարտի 17-ին:

«Պոլոժենիա»-ն և «Ազգային Սահմանադրություն»-ը մեր ազգային-եկեղեցական ավանդություններին և հայ հոգուն անհաճախ, վերկից պարտադրված պետական կանոնադրություններ էին, որոնք ոչ մի չափով վատնեցի ժամին չէին կարող և արդարեւ չկարողացան էլ ապահովել ո'չ Հայ եկեղեցու ինքնուրույնությունն ու անկախությունը և ո'չ էլ հայ ժողովրդի ինչքը և կյանքը:

Այսօր այդ բոլորը անցյալի տխուր և դառն հուշեր են միայն: «Պոլոժենիա»-ն անցել է պատմության արխիվը: Իսկ ինչ վերաբերում է «Ազգային Սահմանադրության», նա այսօր գործադրելի է մասամբ միայն Թուրքիայում հայ եկեղեցական կյանքի նկատմամբ և շատ անորոշ ու տարտամ կերպով Սիրիայում և Լիբանանում, առանց իրավական հանաչման տվյալ պետությանը: Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսությունը մինչև այսօր էլ չունի պետականորեն հա-

նաշված և եկեղեցականորեն վավերացված իր ստատուսը:

Իսկ Սփյուռքում ցրված հայ համայնքները, մեր առաջնորդական քեմերը դեկավարվում են Ազգային Սահմանադրությունից վերցված կամ ներշնչված որոշ սկզբունքների, կանոնների հիման վրա՝ տեղական պետական օրենքներին և կյանքի պայմաններին պատշաճեցված ներքին կանոնադրություններով: Այդ կանոնները բնդհանուր բնույթ կրող ժողովրդավարական սկզբունքներ են եկեղեցական, ազգային մարմինների ընտրության և գործունեության վերաբերյալ, և որոնք նվիրագործված սկզբունքներ են մեր եկեղեցու, ինչպես նաև այլ ժողովրդավարական եկեղեցիների համար:

Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցին, այսօր ավելի քան երբևէ, կանգնել է իր հոգևոր, կազմակերպչական-վարչական կյանքին ու գործունեությունը պատկերացնող, կանոնավորող, եկեղեցական մի բնդհանուր ու միասնական Սահմանադրություն ունենալու անհրաժեշտության առաջ, մի Սահմանադրություն, որն իր բնդհանուր գծերի մեջ բնդգրկի մեր Ս. եկեղեցու ամբողջականությունը, իր պատմական կենտրոն Ս. էջմիածինն ունենալով որպես գլուխ, իր նվիրապետական բոլոր Աթոռներով, քեմերով և բովանդակ հավատացյալ ժողովրդով:

Մեր եկեղեցու վարչական-կազմակերպչական կյանքի համար կենսական նշանակություն են ունեցել 64 կանոնադրությունները՝ Առաքելոց և Ս. Հարց, տիեզերական և տեղական ժողովները, մեր եկեղեցական կանոնադրերը, հայրապետական կոնդակներն ու հրահանգները և եկեղեցական-պետական փոխհարաբերություններին վերաբերող գրությունները:

Հիմք ունենալով այս աղբյուրները և միաժամանակ նկատի առնելով 1945, 1955 թվականների և Տ. Նորայի ու Տ. Դերենիկ Եպիսկոպոսների նախագծերը, ինչպես և ժամանակի ոգին ու պահանջները, Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդը կազմել է Հայաստանյայց Առաքելական Ս. եկեղեցու Սահմանադրության նախագիծը, որ վերաբերվելով 1958 թվականի Եպիսկոպոսական ժողովի կողմից, ստացավ իր այժմյան ձևը:

Սահմանադրության նախագիծը բաղկանում է 11 գլուխներից և 135 հոդվածներից: Մշակված Սահմանադրության նախագիծն է մտնում են հետևյալ գլուխները.

1. Հիմնական սկզբունքներ.
2. Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու նվիրապետությունը.
3. Ազգային-եկեղեցական ժողով.
4. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը.

5. Գերագույն Հոգևոր Խորհուրդ.

6. Եպիսկոպոսական ժողով.

7. Մայր Աթոռի միաբանություն.

8. Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու նվիրապետության մասնավոր Աթոռներ:

ա) Մեծի Տանն Կիլիկյո Կաթողիկոսություն.

բ) Սուրբ Երուսաղեմի Հայոց Պատրիարքություն.

գ) Թուրքիայի Հայոց Պատրիարքություն.

դ) Թեմական, խաչանորություններ, Եպիսկոպոսական Աթոռներ.

ե) Հոգևոր հովվություններ.

զ) վանորայք.

9. եկեղեցիների եկամուտներ.

10. Ընտրական իրավունք և բնդհանուր տրամադրություններ.

11. Սահմանադրության վերանայում:

Սահմանադրության շխմական սկզբունքները-ի բաժնում կամ Ա. գլխում հրատարակեն ասվել և բանաձևվել է, որ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑԻՆ, ՊԱՏՐԱՐԿԱՆ Ս. ԱՐԵՎԵԼՔԻ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑԻՆԵՐԻ ԽՄԲՐԵՆ, ՆԱ ՊԱՏՐԱԿԱՆՈՐԵՆ ԾՆՈՒՆԻ Է ԱՌԵԼ, ԶԱՐԳԱՅԵԼ ՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՎԵԼ ՈՒՐՈՒՅՆ ԵՎ ԻՆՔԵՆԱՎԱՐ ԿԵՐՊՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵՋ», որ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑԻՆ ՄԻ Է ԵՎ ԱՆՔԱԺԱՆ, որովհետև ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑԻՆ ՆՎԻՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԵՎ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱԿԱՆ ԲՈՂՈՐ ԱԹՈՒՆԵՐԸ ԿԱԶՄՈՒՄ ԵՆ ՄԻ ԱՆՔԱԺԱՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ, ՈՐԻ ԳԼՈՒՆ Է ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՍ. ԷՋՄԻԱՇԻՆԸ (հոդված 16), իսկ ՎՍ. ԷՋՄԻԱՇԻՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑԻՆ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍՐԲԱՎԱՅՐԸ Է ԵՎ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԸ, ԿԵՆՏՐՈՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑԻՆ ՆՎԻՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԱՐՁՈՒԹՅԱՆ (հոդված 7):

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իրավասեր երկայացուցիչն է, որպես Գլուխ և Գերագույն Պետ Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու և հավատացյալ հայ ժողովրդի, Հայ եկեղեցին երկայացնում է ի կոչմանե և ի պաշտոնե, իրավունքների լիությամբ՝ հավատացյալ ժողովրդի, պետությունների, միջազգային օրենքների, միջազգային ժողովների, պետությունների և այլ կրոնական պետերի, եկեղեցիների և միջեկեղեցական ժողովների առաջ, անձամբ կամ իր լիազոր երկայացուցիչների միջոցով (հոդված 53):

Ըստ Սահմանադրության նախագծի, Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու վարչությունը կազմակերպվում է ժողովրդ-

դավարական սկզբունքներով և ղեկավարվում՝ ժողովրդական ընտրական սկզբունքներով (հոդված 12—14), և որի ընդհանրական և բարձրագույն վերատեսուչն է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու կանոնադիր, կարգադիր և համարառու «Գերագույն Իշխանությունը մարմնավորվում է ի դեմս Ազգային-եկեղեցական սրբագումար ժողովի և անձնավորվում՝ հանձին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի» (Հոդված 18—19):

Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու նվիրապետությունը կազմում են.

- ա) Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսությունն ի Ս. Էջմիածին.
- բ) Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսությունը.
- գ) Նուսահեմի Հայոց Պատրիարքությունը.
- դ) Կոստանդնուպոլսի Հայոց Պատրիարքությունը (Թուրքիա).
- ե) Թեմական առաջնորդությունները, եպիսկոպոսական Աթոռները.
- զ) Հոգևոր հովվությունները.
- է) Վանորայք:

«Մեծի Տանն Կիլիկիո Կաթողիկոսական Աթոռը անբաժանելի մասն է Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու նվիրապետության, և ի հոգևորս ենթակա է Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին, սիրո և միության ոգով» (հոդված 76):

«Նուսահեմի Պատրիարքական Ս. Աթոռը անբաժան մասն է Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու նվիրապետության և ենթակա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության, պահելով Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու ծոցում իր ուրույն տեղը, որպես պատմականորեն հիմնված և զարգացած Առաքելական Աթոռ» (հոդված 88):

«Թուրքիայի Հայոց Կոստանդնուպոլսի Պատրիարքական Աթոռը, իբրև անբաժան մասը Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու նվիրապետության, ենթակա է Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու Գլուխ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության» (հոդված 97):

Թեմական առաջնորդները կամ եպիսկոպոսական Աթոռները ենթակայացնում են Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու տեղական իշխանությունը:

ՍՍՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԻԾԸ, իր ընդհանուր գծերի մեջ, եկեղեցական Սահմանադրության օրենքները գծող մի կանոնադրություն է, որն ԸՆԴԴՐԿՈՒՄ է ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵԼԵՑՈՒ ՆՎԻՐԱՎԵՐԱՎԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ՄԱՐՄԻՆԸ և որտեղ ժողովրդավարական սկզբունքների վրա, և միաժամանակ մեր դարավոր եկեղեցու հոգևոր ավանդների, կանոնների լույսի տակ և սզգային ոգու պահպանմամբ, ճշտորոշված են Հայաստանյայց Առաքելական եկեղեցու ՆՎԻՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՌՈՒՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱՍՈՒԹՅԱՆ ՍՍՀՄԱՆՆԵՐԸ, ՅՈՒՐԱՔԱՆՉՅՈՒՐԻ ՈՐՈՇ ՏԵՂԸ, ԴԻՐՔԸ, ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ, ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՐՋԱՆԱԿԸ:

Սահմանադրության ճախագիծը, Ազգային-եկեղեցական ժողովի հաստատումից և վավերացումից հետո, Վեհափառ Հայրապետի սրբատառ կոնդակով պաշտոնապես կհրապարակվի և կմտնի Հայ եկեղեցու կյանքի մեջ:

Եկեղեցական Սահմանադրության կիրառումը մի՛ էոր ու պայծառ ուղի բաց կանի մեր Ս. եկեղեցու առաջ կազմակերպական, վարչական տեսակետից, Ազգային-եկեղեցական միասնության լույսի տակ, և կլինի նորին Ս. Օծություն Վեհափառ Հայրապետի գահակալության հիշատակության արժանի ձեռնարկումներից մեկը:

